

Debattredaktør:**Erik Tornes**

Post: Aftenposten, Debattredaksjonen, Postboks 1, 0051 Oslo

KRONIKKE-post: kronikk@aftenposten.no
Maks. 6000 tegn inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.**DEBATT**E-post: debatt@aftenposten.no
Hovedinnlegg: Maks 3000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto.
Kortinnlegg: 400-1500 tegn.**Kronikker/debattinnlegg på nett:**

aftenposten.no/meninger

• Aftenposten returnerer ikke artikler som blir sendt på papir.

folkeretten med økt beskyttelse av grunnleggende verdier og mer effektiv styring. Men folkeretten trues. Kampen mot terrorisme undergraver både forbudet mot bruk av militær makt mellom stater og beskyttelsen av menneskerettighetene. Russlands intervensjon av Krim har sammenheng med den økte nasjonalismen. Ukontrollert migrasjon utfordrer vernet i flyktningkonvensjonen og menneskerettighetskonvensjonene. Også tiltak som i utgangspunktet har et positivt formål slik som «responsibility to protect», kan gjøre vondt verre. Bombingen av Libya har for eksempel forverret samarbeidsklimaet i Sikkerhetsrådet.

Dette reiser spørsmålet om man i dag bør begrense seg til å forsvare det som hittil er vunnet i folkeretten, eller om man bør innta en mer offensiv holdning og gå inn for ytterlige utbygging. Sannsynligvis bør man gjøre begge deler: beskytte det som er vunnet og bygge videre hvor samarbeidet er kommet for kort, for eksempel i det internasjonale klimaregimet.

6. Folkerett er forskjellig fra politikk

Det er klare sammenhenger mellom folkeretten og politikk. Traktater blir til etter harde politiske dragkamper, ikke minst fordi statene vet at traktatene vil temme

deres handlefrihet. Sterke stater kan lettere tvinge gjennom en statspraksis som danner grunnlaget for folkerettslig sedvanerett. Og slike stater kan lettere kontrollere internasjonale organisasjoner.

Men samtidig er ikke folkerett det samme som politikk. Folkeretten har sitt grunnlag i traktater og folkerettslig sedvanerett og må tolkes ut fra anerkjente rettslige metoder. Folkeretten er et redskap for gjennomføring av politikk, men setter samtidig grenser for hvilke politiske handlinger som er tillatt.

7. Folkeretten må tolkes

Folkeretten er et «åpent» rettssystem som gir rom for tolkning. Vi får derfor en kamp om tolkningen. Men det er ikke slik at «anything goes». For mye aktivisme undergraver folkerettens autoritet – i likhet med dem som sier at alt er politikk. Historisk finner vi to ytterpunkter i folkeretten: den naturrettslige tankegangen og positivismen. Den første bygde tolkningen på evige sannheter og fornuft, den andre kun på «positive» rettskilder, slik som statenes traktater og praksis. Vi finner også spor av disse to retningene i dag. Folkeretten finnes i positive rettskilder som traktater, folkerettslig sedvanerett, internasjonale organers avgjørelser og internasjonal rettspraksis. Samtidig er

det relevant å ta i betraktning grunnleggende verdier som er anerkjent i verdenssamfunnet.

8. Mest mulig bør bestemmes nasjonalt

Folkerett og nasjonal rett er to ulike rettsystemer. Det er stadig større integrasjon mellom disse systemene, men de kan også komme i konflikt med hverandre. Spørsmålet er hva som skal besluttes nasjonalt, hva som hører hjemme på internasjonalt plan, og hvordan – og hvem – som skal avgjøre konflikter om disse spørsmålene. Brexit er uttrykk for at mange briter mener at EU har for mye makt. Tilsvarende mener norske myndigheter at det ville gå for langt dersom Norge skulle slutte seg til nye FN-protokoller som gir individer klagerett til internasjonale organer for menneskerettighetsbrudd.

Suvereniteten er et viktig utgangspunkt, ved at statenes samtykke er nødvendig for om de skal påta seg nye folkerettslige plikter. Men prinsippet om subsidiaritet (eller nærhet) kan også gi veiledning. Dette prinsippet tilsier at utgangspunktet er at beslutninger bør treffes så lokalt som mulig og så sentralt som nødvendig, det vil her si på nasjonalt nivå, med mindre de bedre kan treffes internasjonalt. Dette prinsippet gir

seg utslag i flere regler i folkeretten, slik som at en krenket person først må gå til nasjonale myndigheter før saken tas opp ved en internasjonal domstol. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen benytter prinsippet ved å tillate en viss skjønnsmyndighet til nasjonale organer. Men det er vanskelig å tenke seg prinsippet anvendt for grunnleggende folkerettslige regler, slik som forbudet mot bruk av militær makt og forbudet mot tortur. Dessuten bør grensen gå der hvor subsidiariteten truer muligheten til å gjennomføre effektive internasjonale reguleringer.

9. Norge har alt å vinne på folkeretten

Småstater er tjent med en verden som bygger på rett, ikke makt. Norge har hatt store fordeler av havrettens regler om regulering av fisket i 200 mils økonomiske sonene og retten til oljeresursene på kontinentalsokkelen. Vi nyter godt av adgang til utenlandske markeder gjennom EØS-avtalen og WTO og av beskyttelse mot forurensning ved miljøavtaler.

Norske statsministre er flinke til å understreke folkerettens fundamentale betydning. Men praksisen er mer blandet. Norge har aktivt bidratt til utformingen av så vel havretten som den internasjonale miljøretten og har vært en trofast støttespiller for menneskerettighetene. Men flere av de allierte militæroperasjonene Norge har deltatt i, har hatt et tynt folkerettslig grunnlag. Deltagelsen i Kosovo hadde ikke FN-mandat og er folkerettslig høyst tvilsom, med mindre man støtter seg på retten til humanitær intervensjon. Men en slik rett er det få som hevder. Norske myndigheter var heller ikke særlig klare om retten til selvforsvar ved invasjonen av Afghanistan. Bombingen av Libya hadde et FN-mandat, men Norge ga ingen folkerettslig forklaring på hvordan mandatet til å beskytte sivilbefolkningen mot overgrep kunne brukes til å støtte opprørsstyrkene i å ta makten.

Det representerer noe nytt at Utenriksdepartementets rettsavdeling presenterer en omfattende folkerettslig utredning før Norge gikk inn med militært personell for å støtte opprørsgrupper i Syria. Men hvordan man skal hindre at Norge blir folkerettslig medansvarlig for de krigsforbrytelser disse gruppene foretar, er uklart.

Det kan altså være langt mellom de generelle uttalelsene om folkerettens betydning, til hvordan Norge forholder seg til folkeretten i praksis. Det gjenstår å se om den bebudede stortingsmeldingen om utenriks- og sikkerhetspolitikk våren 2017 bare vil inneholde programerklæringer om folkeretten, eller om den vil inneholde konkrete virkemidler for å beskytte og videreutvikle folkeretten.

10. Verden trenger mer og bedre folkerett

Det er langt igjen til å løse de utfordringene verden står overfor. Dette gjelder alt fra klimaproblemet til atomnedrustningen, bekjempelse av verdens fattighetsproblemer og effektiv beskyttelse av menneskerettighetene. Folkeretten er en del av løsningen. Det trengs mer regler og mer effektive internasjonale institusjoner. Men det er i og for seg ikke mengden folkerett det går på. Det viktige er at den folkeretten som vedtas, er i stand til å løse problemene og oppfattes som rettferdig. Det er også viktig å avklare hvor mye som kan løses på nasjonalt plan, og hva som trenger internasjonale løsninger.